

Turgut Cansever'in Hatıratında Disiplinlerarası İş Birliği Kültürü, Coğrafya, Ali Tanoğlu ve İstanbul'a Dair

Murat Tanrikulu * 0000-0003-1384-5152

Öz

Amaç: Dünya ve Türk bilim çevrelerinde derin izler bırakmış olan Bilge Mimar Turgut Cansever'in hatıratında disiplinler arası ortak çalışma kültürü, coğrafya, Ordinaryüs Profesör Ali Tanoğlu ve İstanbul ile ilgili bölümü ele alınmıştır. Hatıratın ilgili bölümünden önce Cansever ve Tanoğlu'nun kısa biyografileriyle birlikte eserleri verilmiştir. Ardından 1940'lı yılların sonu itibarıyla adı geçen bilim insanlarının, Türk bilimi, mevcut sosyo-kültürel gelişmeler, özellikle nüfus değişimleri ışığında ülkenin yüz yıl sonraki durumu, yaşanabilecek sorunlar, bu sorunların yine İstanbul'a yansımaları ve kent planlamanın önemine yönelik kaygılı perspektifleri üzerinde durulmuştur. Disiplinlerarası ortak çalışma kültürüne sahip iki bilim insanının mevcut ve oluşabilecek sorunların çözümüne yönelik bakış açılarının, diğerleri tarafından kabul ve ret noktasında nasıl izler bıraktığı, hangi olumsuz sonuçlara yol açtığı İstanbul özelinde somut örneklerle gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken gelinen noktada, bilim insanında bulunması beklenen erdem, yaşanan sorunlarla ilgisinin analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Yöntem: Yöntem olarak biyografik incelemeler, hatıratlar, özellikle nüfus ve belirli konularla ilgili nicel verileri de içeren karma yöntem kullanılmıştır. Zira bu verilerin birlikte kullanımı, yaklaşımların tek başına kullanımına göre araştırmanın problemini daha iyi anlamamızı sağlar. Konunun bütüncül bir yaklaşımla yorumlanması aşamasında ise hermeneutikten yararlanılmıştır.

Bulgular: Cansever ve Tanoğlu'nun 1940'lı yıllarda ortaya koyduğu bu kaygılı perspektif ve yaklaşımların değer görmesi durumunda İstanbul ve aynı süreci geçiren diğer büyük kentlerde son 70 yıldır yaşanan sıkıntıların önemli bir kısmı büyük olasılıkla yaşanmayacak, ülkemizde sağlıklı bir kentleşme gerçekleşebilecektir.

Sonuç: Sonuç olarak ortak çalışma kültürü, basiret ve erdemli bilim insanları ve bunun tam tersi özelliklere sahip ancak karar alma noktasında bulunan bilim insanlarının yaklaşımları İstanbul üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır.

Özgünlük: Çalışma, dünyaca tanınan bir bilim insanının yaşamında iz bırakmış bir olaydan yola çıkarak bugünkü durumun gözler önüne serilmesi ve somut veriler ışığında yorumlanmasını odaklanmıştır. Konu, ele alınış ve işleniş bakımından özgündür.

Anahtar Sözcükler: Turgut Cansever, disiplinlerarası iş birliği kültürü, coğrafya, Ali Tanoğlu, İstanbul

*Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Coğrafya Bölümü,
mtanrikulu@karatekin.edu.tr

Geliş Tarihi :23 Temmuz 2022

Kabul Tarihi: 11 Kasım 2022

Makale Türü : Araştırma

ISSN: 1309-3738

e-ISSN: 2791-9374

Çankırı Karatekin University Journal of Institute of Social Sciences

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss>

Culture of Interdisciplinary Cooperation, Geography, Ali Tanoğlu and Istanbul in the Memoir of Turgut Cansever

Murat Tanrikulu * 0000-0003-1384-5152

Abstract

Purpose: In the memoirs of Bilge Architect Turgut Cansever, who has left deep traces in the world and Turkish scientific circles, interdisciplinary collaboration culture, geography, Professor Ali Tanoğlu and the section about Istanbul are discussed. Before the relevant part of the memoir, short biographies of Cansever and Tanoğlu and their works are given. Then, by the end of the 1940s, the aforementioned scientists focused on Turkish science, current socio-cultural developments, especially in the light of population changes, the situation of the country a hundred years later, possible problems, the reflections of these problems on Istanbul and their anxious perspectives on the importance of urban planning. It has been tried to reveal with concrete examples how the perspectives of two scientists who have an interdisciplinary collaborative work culture on the solution of existing and potential problems leave traces at the point of acceptance and rejection. At the point reached while doing this, it is aimed to analyze the relationship between the virtue expected of the scientist and the problems experienced.

Method: The mixed method was used as a method, including biographical studies, memoirs, especially population and quantitative data on certain subjects. Because the use of these data together provides a better understanding of the problem of the research than the use of the approaches alone.

Findings: If the approaches that Cansever and Tanoğlu put forward in the 1940s were appreciated, Istanbul and other big cities that went through the same process would perhaps not have the problems experienced in the last 70 years and a healthy urbanization would take place in our country.

Implications: As a result, the approaches of the collaborative working culture, prudent and virtuous scientists and scientists who have the opposite characteristics but who are at the decision-making point have had negative effects on Istanbul.

Originality: The study focuses on revealing the current situation and interpreting it in the light of concrete data, based on an event that left a trace in the life of a world-renowned scientist. The subject is unique in terms of its handling and processing.

Keywords: Turgut Cansever, culture of interdisciplinary cooperation, geography; Ali Tanoğlu, İstanbul

* Assoc. Prof., Çankırı Karatekin University, Faculty of Letters, mtanrikulu@karatekin.edu.tr

Received : July 23, 2022

Accepted : November 11, 2022

Type : Research

Giriş

İnsanlık tarihi içindeki bütün ilerlemeler bilimin aydınlığında gerçekleşmiştir. Bu uzun süreçte bilimin aydınlığı, Orta çağ Avrupa'sında olduğu gibi zaman zaman kilisenin öncülüğündeki bir takım tutucu unsurlarca karartılmaya çalışılmış, gerçekler reddedilmiştir. Bu süreçte akademik oluşumlar ya kapatılmış ya da bütünüyle kontrol altına alınarak baskılanmış; bilim insanları ise dinden çıkarılmakla, sürgünlerle ve ölümle cezalandırılmışlardır. Böylece bilimsel araştırmaların ve özgür düşüncenin önü kesilmiş; teknolojik gelişmelerin ortaya çıkışı yüz yıllarca geciktirilmiştir. Denilebilir ki eğer kilisenin baskısı ve Orta Çağ karanlığı olmasaydı günümüzün bilimsel düzeyi birkaç yüz yıl önce yakalanabilirdi. Diğer yandan bilimsel gelişmelerin önü her zaman yüzyılları bulan kurumsal engellemelerle de kesilmeye çalışılmamıştır. Bizzat akademinin kendi içinden ve kendi üyeleri tarafından da engellemeler yapılmıştır. Örneğin her dönemde varlığı bilinen ve görülen yıpratıcı, hatta yok edici rekabet, bilim insanında olmaması gereken büyülenme, unvanlar arasındaki katı vesayet, çağa ayak uyduramamak diğer bir ifadeyle gelişmeleri takip edememekten ve aslında burada sayılanların toplamı olan öngörüsüzlük ya da daha yaygın kullanımla basiretsizlikten kaynaklanan ket vurmalar bunlar arasındadır. Özünde ikinci kısımda değinilen ve Bilge Mimar Cansever'in hatıratı özelinde değinilecek olanlar da yukarıda dile getirilenler bağlamında çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsalın içeriği, disiplinlerarası ortak çalışma kültürü ve ekip ruhuna sahip genç bir mimarın İstanbul'a hizmet etmek için belediyede çalışmaya davet edildiğinde coğrafyacıların desteğiyle gerçekleşecek bir program uygulamaya karar vermesiyle karşılaştığı kibirli yaklaşımlardır. Nicel verilerle desteklenen bu program ne yazık ki bazı akademi mensuplarınca önemsenmemiş, bu da hem İstanbul hem de ülke için ağır sonuçlara yol açmıştır.

Bilim insanlarının sergilenen basiretsiz ve sorumsuz yaklaşım, Cansever tarafından kabul edilebilir bulunmamış ve ağır biçimde eleştirilmiştir. Ona göre yaşananların izahı yoktur ve bilim insanında olması gereken sorumluluk duygusuyla örtüşmemektedir. Cansever için sorumluluk, yalnızca dünya için taşınmaz, aynı zamanda ahiret için de taşınmalıdır. Ahirete yönelik olan sorumluluk duygusu, insanda bir düşünce ve bir idrak de oluşturmalıdır. Zira Cansever, Tanoğlu ile birlikte yaptıkları değerlendirmelerin ardından 1950'lerde İstanbul nüfusu ve ülke nüfusundaki artışın hangi seviyelerde olacağını, bu nedenle oluşabilecek sorunlar için alınması gereken tedbirleri düzenlediği toplantıda davetli akademi üyelerine beyan etmiştir. Bu beyan, bazı akademi mensuplarınca adeta alaya alınmış, ortak bir tavırla, "Boş ver onları, bugün biz rahat yaşayalım, gerisi ne olursa olsun." sözleriyle reddedilmiş ve İstanbul o dönem için adeta kaderine terkedilmiştir. Cansever, 2006 yılında konuşmacı olarak katıldığı bir sempozyumda, onlarca yıl önce yaşanan bu durumu, insanlığa karşı kendini sorumlu hissetmek yerine, kendi rahatını düşünen, bencil, istismarcı, gayri

ahlaki bir tavrın ortaya çıkmasının bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Cansever'e göre, "ahiret bilincinden yoksun olmak, ahlaki sorumluluk bilinci ve idrakinden de yoksun olmaya neden olmaktadır" (Cansever, 2012).

Oysa XX. yüzyılda yaşanan baş döndürücü bilimsel gelişmeler; nüfus artışı, çarpık kentleşme, enerji ve gıda güvenliği, teknolojik, sosyal, ekonomik ve iklim değişikliği gibi ekolojik sorunları da beraberinde getirmiştir. Sözü edilen yüzyıl aynı zamanda disiplinlerin bu kaotik sorunların üstesinden ancak disiplinlerüstü yaklaşım, ortak çalışma kültürü ve ekip ruhuyla gelinebileceğinin kabul edildiği bir yüzyıl olmuştur. İlçe'nin ifade ettiği gibi; ekip çalışmalarına disiplinlerüstü yaklaşım aslında disiplinler arası keskin hatların daha belirsiz hale geldiği bir ortamı ifade eder ve bu tür ekiplerde en doğru fikrin veya yaklaşımın tespitinde her zaman kolektif bir çaba içinde olunmalıdır. Diğer yandan disiplinlerarası bir yaklaşımı benimsemekle sorunların tarihsel, kültürel ve sosyal arka planına dair daha iyi bir kavrayış sunması beklenir. Etkili bir disiplinlerarası araştırmada terminoloji, kuram ve farklı bakış açıları ve disiplinler bileşenlerin bir araya getirilmesi için istekli olmak da esastır. Bu istek, saygı, basiret ve erdeme kapı aralarken gereksiz kibir ve buna dayalı reddetme eğilimini de önler. Böylece ortak çalışma alanının yaratılmasıyla oluşabilecek disiplinlerarası çatışma noktalarını belirlemek ve çözmek olanaklı olur (2020). İlçe'nin sözünü ettiği durumun gerçekleşmesi ise bir kültür meselesidir. Çalışmaya konu olan hatırat ve ilerleyen sayfalarda dile getirilen de disiplinlerarası ortak çalışma kültürü ve ekip olabilme ruhunun akademideki eksikliği ve bunun istenmeyen sonuçlarıdır.

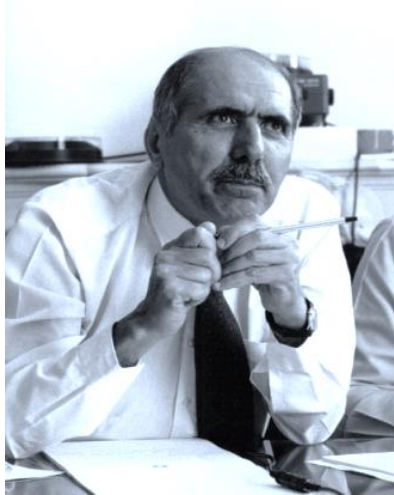
Bulgular

Bilge Mimar Profesör Doktor Turgut Cansever

Turgut Cansever, Cansever ailesinin beş çocuğundan en büyüğü olarak, resmî kayıtlarda 1 Ocak 1921 yazmakla birlikte 12 Eylül 1920 tarihinde Antalya'da dünyaya geldi. Babası Türk Ocağı'nın gizli kurucularından Doktor Hasan Ferit Bey, annesi Filibe'de Müderris Mehmet Efendi'nin kızı Hatice Samime Hanım'dır. Hatice Samime Hanım, o dönem Kız Öğretmen Okulu'nun ilk mezunlarından. Cansever'in tespitlerine göre atalarının Orta Asya'dan gelip Edirne civarına yerleşmişleri 300-350 yıl kadar önce olmuştur. Dedesi Şeyh Ali Efendi, Mehmet Tûrâbî Efendi'nin (Ö. 1812) İstanbul Kasımpaşa'da kurduğu Kadiri Tûrâbî Baba Tekkesi'nin son şeyhidir ve aynı zamanda Babıalî'de üst düzey bir memurdur (Ayvazoğlu, 2016; Cansever, 2012; Düzenli, 2009).

Turgut Cansever (Şekil 1), Ankara Keçiören'de başladığı ilkokul eğitimini Bursa Muradiye Hisar İlkokulu'nda tamamladı ve ardından Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Çocukluk ve gençlik yılları, dedesi ve babası vasıtasıyla oluşan manevi iklim ve sohbet ortamlarında geçti. Bu ortamın müdavimleri arasında Muhammed Hamdi Yazır, Neyzen Emin Efendi, Ahmet Avni Konuk, Ahmet Hamdi Tanpınar, Âsaf Hâlet Çelebi gibi o dönem

Türkiye'sinin önemli bilim ve düşünce insanları vardı. Bulunduğu manevi iklim, Cansever'in düşünce yapısını biçimlendirdi, yaşamı boyunca yol alacağı istikameti gösteren bir pusula ve bu yolu aydınlatan bir ışık oldu. Lise ve üniversite yıllarında Mehmet Cavit Baysun'dan tarih, Muvaffak Benderli'den divan edebiyatı, Neyzen Halil Dikmen'den arkadaşı Neyzen Niyazi Sayın ile birlikte ney, Ali Karsal'dan resim dersleri aldı. Ülke, ya Batı karşıtı ya da Batı taraftarı olmanın keskin ayrımlarının yapıldığı bir dönemden geçerken Cansever'in zihnindeki Batı ve Doğu imajı Elmalılı'nın Kuran tefsiri ve Muhammed Hamdi Yazır ile sohbetlerle derinleşirken sanat tarihi hocası Ernst Diez'in yazı ve dersleriyle sanat tarihi alanına aksetmiştir. Cansever aynı zamanda XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başındaki Batı düşüncesinin önemli isimlerine de aşinadır. Örneğin varlık felsefesinin Batı felsefe geleneğine getirdiği eleştiriler bağlamında yeni ontoloji ekolünün kurucularından Nikolai Hartmann, süreç felsefesinin önemli isimlerinden Alfred North Whitehead ve Nietzsche gibi muhalifler bunlardandır. Cansever'in bir başka odaklanma alanı, sanat tarihinde Ernst Diez'in İslâm sanatına uyarlanan genetik estetik düşüncesi ve psikolojik estetikdir. Zikredilen isimler ve düşünceleri, Cansever'in kendi ikliminde oluşturduğu düşünce terkinde İbnü'l-Arabî'nin *Fususul Hikem*¹ ve diğer İslami kaynaklarla karıştırılarak mezcedilmiştir (Ayvazoğlu, 2016; Cansever, 2012; Düzenli, 2009).

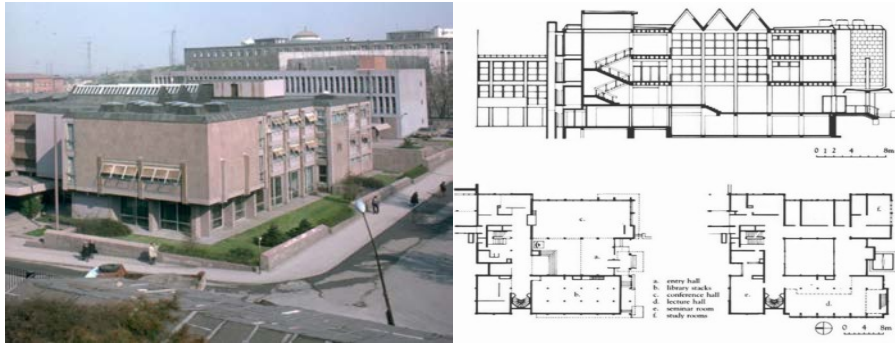

Şekil 1: Prof. Dr. Turgut Cansever (anonim)

¹ *Fususul-Hikem*, Muhyiddin İbnü'l-Arabî (Ö. 638/1240)'nin en önemli eserlerinden biridir. Tam adı *Fuşûşü'l-hikem ve huşûşü'l-kilem*'dir. Eser sufizmin (tasavvuf) önemli başvuru kitaplarından. Müellif, Şam'da bulunduğu sırada gördüğü bir rüya üzerine eseri kaleme almıştır. Eserinde yirmi yedi peygamber ve velinin hikmetleri anlatılır. Bu nedenle eser yirmi yedi bölümdür. Bkz. *Fususul-Hikem*.

Cansever, aslında resim öğrenmek için geldiği İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık öğrenmeye karar verdi ve yükseköğrenimine burada devam etti. Bölümden 1946 yılında genç bir mimar olarak mezun oldu. Doktora öğrenimine sürdürürken hocası Sedat Hakkı Eldem'in bir süre asistanlığını yaptı. 1949 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nden "Osmanlı ve Selçuklu Mimarisinde Sütun Başlıkları" başlıklı teziyle sanat tarihi doktoru unvanını aldı. Aynı yıl Sadullah Paşa Yalısı'nın restorasyonunu gerçekleştirdi. 1951 yılında ortağı Abdurrahman Hancı ile ilk mimarlık bürosunu açtı. Hancı ile tasarladıkları Büyük Anadolu Kulübü Oteli önemli eserleri arasındadır. Ayrıca Karatepe Açık Hava Müzesi, Diyarbakır Koleji, ODTÜ Kampüsü Yarışma Projesi birlikte ödüllü Türk Tarih Kurum Binası, 1950'li yıllarda tasarlanmış çalışmaların bazılarıdır. Cansever, "Modern Mimarinin Sorunları" başlıklı tezi ile 1961 yılında doçent unvanını almaya hak kazanmıştır.

Turgut Cansever, 1952 yılında Nilüfer Hanım ile evlendi. Çiftin Hasan, Emine ve Feyzan adlarını verdikleri üç çocukları oldu ve üçü de mimarlık mesleğini seçti. Cansever, 1960'ta birtakım engellemelerle yarım kalacak olan Beyazıt Meydanı Projesi'ne başladı. 1960-1980 yılları arasında mesleğiyle ilgili farklı birimlerde farklı görevlerde bulundu. Bu görevlerin bazıları; 1959-60'ta Marmara Bölgesi Planlama Teşkilatı Başkanlığı, 1961'de İstanbul Belediyesi Planlama Müdürlüğü, 1974-75'te Dünya Bankası İstanbul Metropol Planlama Projesi Başkanlığı, 1974-76 arasında Avrupa Konseyi Türk Delegasyonu üyeliğidir. Ayrıca 1975-80 arasında İstanbul, 1979'da Ankara belediyelerinde metropol planlama, yeni yerleşmeler, kent merkezleri ve koruma danışmanlığı yaptı. Cansever, eserleriyle üç kez Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne layık görülen dünyadaki tek mimardır. İlk ödülünü Ankara'da 1951-1967 yılları arasında Ertur Yener ile birlikte gerçekleştirdikleri Türk Tarih Kurumu binasıyla 1980 yılında kazanmıştır (Şekil 2 ve 3).

Şekil 2 ve 3: Türk Tarih Kurumu Binası ve planı, (Kaynak: http://www.mimarhane.org/turk_tarih_kurumu/).

İkinci ve üçüncü ödülü ise Bodrum ile ilgilidir. Zira 1960'lı yıllar, Cansever'in Bodrum'a ilgisinin başladığı yıllardır ve burada projeler yürütmüştür. Bu projelerden biri 1971-1973 yılları arasında yürüttüğü Erteğün Evi Restorasyonu'dur (Şekil 4). Erteğün Evi Restorasyonu ile 1980 yılında

ikinci kez Ağa Han Ödülü'ne layık görüldü. Üçüncü Ağa Han ödülünü de yine Bodrum'da; Emine Ögün, Mehmet Ögün ve Feyza Cansever ile birlikte gerçekleştirdikleri "Demir Evleri Projesi" ile 1992 yılında kazandı (Şekil 5). Cansever, ayrıca 1983'te Mekke Üniversitesi'nde program danışmanlığında bulundu ve Ağa Han Büyük Jüri üyeliği yaptı (Cansever, 2012).

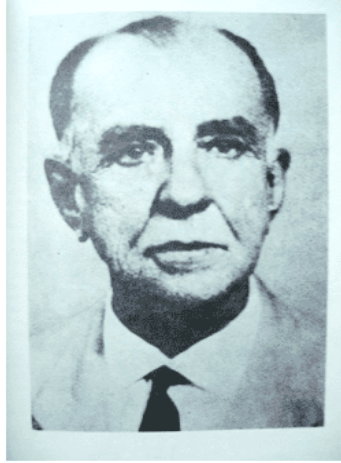
Şekil 4 ve 5: Ertegün Evi (sol) ve Demir Tatil Köyü (sağ) (Kaynak: http://www.mimarhane.org/turk_tarih_kurumu)

Cansever, alanıyla ilgili projeler yürütürken bir taraftan da yayın faaliyetlerini sürdürdü. Çok sayıda makale yayımladı, gazetelerde çıkan yazılarını ve çeşitli vesilelerle hazırladığı mimarlıkla ilgili raporlarını kitap haline getirdi. Adına 2007 yılında İstanbul'da, "Turgut Cansever: Mimar ve Düşünce Adamı" başlığıyla bir sergi düzenlendi. Uğur Tanyeli ve Atilla Yücel'in küratörlüğünde yapılan sergi, arşiv belgesi niteliğindeki dokümanlara dayanılarak yapılan Türkiye'nin ilk dünden bugüne (retrospektif) mimar sergisidir. Bilge Mimar, 2009'un 22 Şubat'ında yaşama veda etti (Cansever, 2012). Cansever tarafında kaleme alınan eserler; 1981'de Düşünceler ve Mimari, 1992'de Şehir ve Mimari, 1994'te Ev ve Şehir, 1997'de Kubbeyi Yere Koymamak, 1998'de İstanbul'u Anlamak, 2005'te Mimar Sinan, 2010'da Osmanlı Şehri ve yine 2010'da Sonsuz Mekânın Peşinde'dir.

Ordinaryüs Profesör Ali Tefik Tanoğlu

Ordinaryüs Profesör Ali Tefik Tanoğlu, 1904 yılında o zaman Kosova'ya bağlı bir ilçe olan Senice'de doğdu (Günümüzde Sırbistan'da Sancak'a bağlı). Ailesi o dönemde Balkanların karışık olması nedeniyle İstanbul'a göç etti. Tanoğlu, ilkokul, ortaokul ve lise öğrenimini İstanbul'da Darüşşafaka bünyesindeki okullarda tamamlamıştır. Yükseköğrenimini o dönemde adı Darülfünun olan İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde yapmış ve buradan 1929 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) tarafından açılan sınavı kazanarak yüksek lisans ve doktora öğrenimi için Fransa'ya gönderilmiştir. Burada Sorbon Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde öğrenimini sürdüren Tanoğlu, E. de Martonne ve A. Demangoen gibi dönemin dünyaca ünlü coğrafyacılarından dersler almıştır. 1933 yılında öğrenimini tamamlayarak genç bir akademisyen

olarak yurda dönmüş ve 1934'te İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, Beşerî ve İktisadi Coğrafya Kürsüsü'ne doçent olmuştur (Şekil 6). 1942 yılında profesörlüğe, 1959 yılında da ordinaryüslüğe yükselmiştir. Ordinaryüs Profesör Tanoğlu, iki dönem (1950-1952 ve 1956-1957) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı ve Coğrafya Enstitüsü Müdürlüğü yapmıştır. 1957-1959 yılları arasında ise İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü görevlerinde bulunmuştur. Tanoğlu, 1974'te emekliliğe ayrılmış ve 1978'de ise yaşamını kaybetmiştir.

Şekil 6: Ordinaryüs Profesör Ali Tevfik Tanoğlu (Anonim)

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Beşerî ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı'nın ilk başkanı olan Tanoğlu'nun hem iyi bir yönetici olarak hem de gerçekleştirdiği bilimsel faaliyetlerle ülkemizde çağdaş beşerî coğrafyanın gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Tanoğlu, çalışmalarını genel olarak beşerî coğrafya konuları üzerinde yoğunlaştırmış olmakla birlikte coğrafyanın farklı konuları üzerinde de çalışmalar gerçekleştirmiştir (Yiğit ve Tunçel, 2017; Akova, 2019; Sertkaya Doğan, 2020). Tümertekin'in Tanoğlu'nu konu aldığı makalesinde bildirdiğine göre, Tanoğlu, akademik yaşamı boyunca Beşerî Coğrafya Kürsüsü'nde nüfus coğrafyası, enerji kaynakları, yerleşme coğrafyası, sıcak, ılıman ve kurak bölgelerde ziraat hayatı, ulaşım (münakele) coğrafyası dersleri vermiştir. Özellikle ülkemizde nüfusun dağılışını noktalama yöntemiyle ilk kez göstermiş ve Cansever'in de hatıratında dikkatini çeken nüfus ve nüfus yoğunluğu sorununu çeşitli açılardan incelemiştir. Diğer yandan İktisat Fakültesi'nde uzun yıllar Siyasi Coğrafya derslerini yürütmüştür (Tümertekin, 1980).

Tümertekin; Ordinaryüs Profesör Tanoğlu'nun Türkiye'de coğrafya biliminde üstlenmiş olduğu rolü, açıklarken, O'nun her şeyden önce fiziki coğrafya ve jeolojinin ağırlıklı olduğu jeomorfoloji üzerine oturmuş bir fiziki coğrafyanın egemenliğindeki çalışma ortamında, beşerî coğrafyayı

geliştirmek için tek başına çaba sarfettiğini belirtmektedir. 1950'lerde enstitüde ve dolayısıyla ülkemizde fiziki coğrafyanın öncüsü İbrahim Hakkı Akyol iken ilerleyen süreçte ise Ali Tanoğlu, Beşerî Coğrafya'nın gelişmesi için öncü olmuştur (Tümertekin, 1980). Tanoğlu hem Beşerî ve İktisadi Coğrafya hem de Türkiye ve Ülkeler Coğrafyası kürsülerinde dersler verirken aynı zamanda ağırlıklı olarak fiziki coğrafya konuları içeren Umumi Coğrafya Kürsüsü'nde de dersler vermiş ve araştırmalar yapmıştır (Tanoğlu, 1964). Tanoğlu'nun zikredilen araştırmaları arasında Türkiye Fiziki Coğrafyası'na ait olanların da önemli bir yer tuttuğunu belirten Tümertekin, müellifin Türkiye'nin fiziki coğrafyasını beşeri coğrafya açısından değerlendirmekle kalmadığını, aynı zamanda Ernest Chaput'un "Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfolojik Tetkik Seyahatleri" adlı eserini de Türkçeye çevirdiğini bildirmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin kurak alanlarının ilk kez bilimsel olarak ortaya konduğu Emmanuel de Mortenne'un yıllık kuraklık indisini Türkiye'ye uygulamıştır. Tanoğlu'nun zikredilen çalışması, bu alanda yapılmış ilk çalışmalarından biridir. Bu çalışmada Türkiye'nin hipsografik eğrisiyle birlikte ilk kuraklık indisini çizmiş ve ülkemizde klimatolojinin gelişmesine de önemli katkıda bulunmuştur (Tümertekin, 1980).

Ordinaryüs Profesör Tanoğlu, 27 Mayıs 1960 ihtilalini takiben 27.10.1960 tarihinde kabul edilen 114. Numaralı "Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksekokullara Nakline Dair Kanun" hükmüncü 1 numaralı listeyi ve ihtilale karşı olduğu gerekçesiyle Milli Birlik Komitesi (cunta) tarafından görevinden ihraç edilmiştir. Liste 28.10.1960 tarihli 10641 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış ve aynı gün uygulanmıştır. Bu kanunla ihraç edilenlerin toplam sayısı 147'dir ve yakın tarihimizde 147'ler Olayı olarak yerini almıştır. İhraç edilenlerin 28'i ordinaryüs profesör; 101'i doçent; 17'si başasistan ve asistan, 1'i de öğretim görevlisi kadrolarındadır (10641 Sayılı Resmî Gazete). Tanoğlu ile birlikte ihraç edilenler arasında Ordinaryüs Profesör Doktor Emin Onat, Profesör Doktor Fuat Sezgin, Doçent Doktor İsmail Yalçınlar gibi isimler de yer almaktadır. Kanunun yürürlüğe konmasından iki yıl sonra 1962 yılında çıkarılan yeni bir yasayla Tanoğlu ile birlikte ihraç edilenler affedilmiş ve büyük çoğunluğu tekrar görevlerine dönebilmişlerdir.

Bilge Mimar Cansever'in Hatıratında Tanoğlu, Coğrafya ve İstanbul

Bilge Mimar Cansever, 1947 yılında İstanbul Belediyesi'nde çalışmaya davet edilir. Henüz 27 yaşındaki genç mimar, ülkesine hizmet etmenin aşk ve heyecanı ile birlikte aynı zamanda neler yapabileceğinin kaygısını da taşımaktadır. Kaygılı olmak gereklidir, zira kaygı ve çalışma aşkı birbirini besleyen iki insani haslettir. Cansever; adı geçen hasletleri, küçük yaşlardan itibaren diz çöktüğü, bağdaş kurduğu, her adımın edeple atıldığı, böylece onu bilgeliğe ulaştıracak, basiret sahibi kılacak olan sohbet ve istişare ortam ve mekânlarında edinir. Bu maneviyatla yüklü ortam ve mekânlar aynı zamanda

ortak çalışma kültürünün ve ekip ruhunun da kaynaklarıdır. Cansever, çocukluğunu ve gençliğini, zikredildiği üzere biçimlendiren süreci lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimiyle tamamlar. Artık sıra yaşamının her safhasında yön veren manevi iklimi maddeye ruh vermek için kullanmaya gelmiştir. Belediyede çalışmak, onun için kadim bir kentin, İstanbul'un geleceğine dokunmak gibi büyük bir anlam da taşımaktadır. İstanbul'un mevcut sorunlarını çözmek ve geleceğini planlamak zor bir iştir ve bu iş birçok disiplinin birlikte çalışmasını gerektirmektedir. Cansever'in bilgeliliğinin ve basiretinin belki de ilk görüldüğü uygulamalar da burada ortaya çıkacaktır. Zira Batı; aslında Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkan, XX. yüzyıl ile birlikte iyice yerleşen interdisipliner, multidisipliner ve hatta bilimsel literatüre en son giren transdisipliner çalışmalar sayesinde Batı olabilmış ve sorunlarının önemli bir kısmını çözebilmiştir. Bu yaklaşım, sonrasında kaybedilse de Asr-ı Saadet'le birlikte Doğu'da da aslında vardır. Bilge Mimar, bunu bilmekte ve görmektedir. O'na göre İstanbul'u geleceğe hazırlarken yapılacak uygulamalar da bu minvalde olmalıdır. Kendisi gibi ülkenin ve İstanbul'un geleceğini inşa etmek için çaba sarf eden, araştırmalar yapan ve kaygılı bir bilim insanı olan Coğrafyacı Ali Tanoğlu'nun nüfus çalışmaları bu aşamada dikkatini çekmiştir. Zira İstanbul o yıllarda da nüfus olarak Türkiye'nin en büyük kenti durumundadır ve nüfusu artmaya devam etmektedir. Cansever'e göre sorun büyümeden önlem alınmalıdır. Bunun için içlerinde Coğrafya biliminden Tanoğlu'nun da bulunduğu farklı disiplinlerden ve bilim insanlarından oluşan bir komisyon toplar. İstanbul'un geleceğinin değerlendirildiği toplantıda yaşananlar Cansever'in anlatımıyla şöyledir:

"Dünyada kültürel düzeyin çöküntüsü, bir miktar, bir zamanlar Birleşmiş Milletleri ilgilendirdi. Bu büyük kültürel çöküntü gelecek asırlarda insanlık için büyük bir felaket olacaktır diye böyle birkaç yüz büyük-seçkin dünyadan insanı iki üç sene çalıştırdılar. Özet olarak gelen şey şuydu; eğer şehirlerimizi Batı Avrupalılar adına Amerika adına söylüyorlardı şehirlerimizi düzenleyemezsek koruyamazsak maalesef yok olacağız. Onun için birinci meselemiz şehirlerimizi korumak olmalıdır. Habita Konferansı cereyan etti. Habita Konferansı'nın teknik toplantılarında nadiren iki bazen üç kişi bulundu. Bu meseleyi gerçekten ülkemizin büyük meselesi haline getirmemiz gerekiyor. 1947'de belediyede çalışmak üzere davet edildiğimde nüfus artışı, şehir nüfus artışı gibi meseleler beni ilgilendirdi. Bir miktar bunları inceledikten sonra iki üniversiteden şehir plancısı hoca arkadaşları davet ederek bir toplantı yaptık. Coğrafya Enstitüsü Ali Tanoğlu'nun elinde. Onlar; coğrafyacıların dayandıkları, bildikleri sistematiğiyle nüfus artışları, şehirlerdeki ve ülkede, hakkında bazı araştırmalar yapmışlardı. Doğrusu oldukça da doğru araştırmalardı. O rakamları gözden geçirdik beraber. Bir miktar düzeltme yaptık ve şehir planlama dersi veren hocaları toplantıya çağırdık. Teknik üniversite, Yıldız Üniversitesi ve Mimar Sinan Üniversitesi sosyal bilimcileri, İstanbul Üniversitesi'nden. Şöyle nüfus artışı olacak dedik. Koro halinde şu cevap geldi: Turgut Turgut yavrum bak, İstanbul'da senin

söylediğin gibi nüfus üç dört milyona çıkarsa bu topraklar batar, buralar deniz olur. Boş ver sen onları kardeşim. İstanbul'a yol açmak lazım, yol açmak lazım dediler. "İnsanların en iyisi âlimin iyisi, insanların en kötüsü âlimin kötüsüdür" buyruluyor. Onu da unutmayalım efendim. Şehirleşme meselemiz en büyük meselemiz. Önümüzdeki otuz senede yetmiş beş milyon insana ev inşa etmek mecburiyetinde olacağız efendim. Rakamları isterseniz vereyim Birleşmiş milletler otuz beş milyon nüfus artışı olacaktır diyor. Önümüzdeki otuz senede otuz beş milyon. Evet. Bugün şehirlerimizde kırk milyon insan yaşıyor. Bunun yirmi milyonu gecekonduda yaşıyor. O binaların ömrü on sene yirmi sene. Yani onlar ebediyen gecekonduda yaşamasın diyorsak ki onlar gecekonduda yaşarlarsa ana caddelerimizde insanları bıçakla tehdit edip, bıçaklayıp elinde ne varsa kaçanların sayısı bugün eğer yüzse yarın yüz bin olacak. Seyrine bakarsak. Evet, otuz sene evvel sosyal bilimciler, Alman sosyal bilimciler avaz avaz bağıryorlardı; meydana gelecek şehirlerdeki cinayet sayısının aklınız alamayacak kadar artacak. Şehirlerde insanlar yaşayamayacak, yaşayamayacaksınız diye. O noktaya geliyoruz. Evet, yirmi milyon da gecekonduda ıslahı söz konusu olursa bu elli beş milyon ediyor efendim. Mevcut binalarımızın % 88'inin, gecekondular hariç, ruhsatı yok efendim, projesi yok. Deprem ve şu ve bununla bunlar ömürlerini doldurup da bunların da takriben otuz milyon insan barındırıyor. Bunların da bir yirmi milyonunu yenilemek mecburiyeti olursa yetmiş beş milyon insana ev yapmak mecburiyetindeyiz. Torunlarımızın güzel yaşaması için, yaşayabilmesi için. Asayişin olması, bir miktar kültürün olması, kültürün gelişmesine fırsat olabilmesi için. Daha önemli bir mesele zikredebilen var mı diye soruyorum. Şu mesele daha önemlidir diyen çıkmıyor efendim. Eğer Müslümansak ahiret değil mi efendim bu! Hem yakınımızdaki ahiret! Hani Alman sosyal bilimcilerin böyle neredeyse ağlayarak bağırdıklarını hatırlıyorum ben kırk sene evvel: Geleceğiniz buna bağlı, aklınızı başımıza toplayın. Çocuklarımızı sokaklarda katledecekler. Hiçbir yerde oturamayacaksınız. Aklınıza gelmeyen şeyler olacak diyorlardı. Onlar oluyor. Evet, doğrusu disiplinler arasında da bir hiyerarşiyi tartışmaya başlamamız lazım bilimsel bir şey olarak. Yani o hiyerarşiyi tesis edecek elbette ki felsefe ve dindir. Ama onların tartışma gündeminde yeri yok ama ekonomi çok şükür gündemde, yalnızca ekonomi gündemde. Tabi o da yalnızca gündemde olduğu zaman vazifesini yapamaz hale geliyor."²

Hatıratın neşredilen başka bir versiyonu daha vardır. Bu versiyon, Cansever tarafından 29 Nisan 2006'da İlmi Etüdler Derneği'nde verilen konferansın çözümü ve Yusuf Kaplan'ın sorularını ile değerlendirmelerini içeren "ahiretin sorumluluğunu taşımak ve dünyayı güzelleştirmek üzerine, Turgut Cansever 1920-2009" adlı kitapçıkta yer almaktadır. İki paragraf biçiminde verilen bu hatıratta Cansever olayları genel olarak ele anlatmakta,

² Bu metin; 3 Kasım 2006 tarihinde BİSAV tarafından düzenlenen "Vefa Semti: Dünü, Bugünü ve Yarını" sempozyumunun video çekimlerinin çözümüyle elde edilmiştir.

1947 yılı ve İstanbul Belediyesi yerine “bundan 50 sene evvel 30 yaşlarında şehir vs. ilgilenmeye başladığımızda” ifadeleri kullanılmaktadır. Kişi ve kurum adları ve yapılan nüfus çalışmaları yerine de “demograflar analizler yapmışlar” ifadeleriyle hatırat devam ettirilmektedir.³

Kitapçıkta zikredilen hatırat ile Bilim ve Sanat Vakfı tarafından 2006 yılının 3-4-5 Kasım günlerinde düzenlenen “Vefa Semti: Dünü, Bugünü ve Geleceği” başlıklı sempozyumda Bilge Mimar Cansever'in anlattığı hatıratın ilgili bölümünün kişi ve kurum adları dışında içerik olarak aynı olduğu belirlenmiştir. Kitapçıkta hatıratı yer almayan kişi ve kurum adları sırasıyla; Tanoğlu, Coğrafya Enstitüsü, Yıldız, Mimar Sinan ve İstanbul üniversiteleridir. Bunların yerine yalnızca "teknik üniversite ve bu üniversiteden hoca arkadaşlar" gibi belirsiz ve çok genel ifadelerin kullanılması tercih edilmiştir. Bunun birtakım olumsuzluklara yol açmamak adına eseri hazırlayanlar tarafından tercih edildiği düşünülmektedir. Zira Bilge Mimar Cansever'in katıldığı her iki etkinlik aynı yılda ve birkaç ay farkla gerçekleştirilmiştir. Tarafımızdan nakledilen hatıratı geçen isimler ise karışıklığa meydan vermeyecek biçimde çok açık ve nettir. Ayrıca söz konusu etkinlikler arasında geçen kısa zaman zarfında ve Bilge Mimar nezdinde, anlatılan hatıratlarda dile getirilen boyutta farklılıkların olamayacağı değerlendirilmektedir.

1940'lardan 2000'lerin başına kadar Türkiye ve İstanbul'da Nüfus

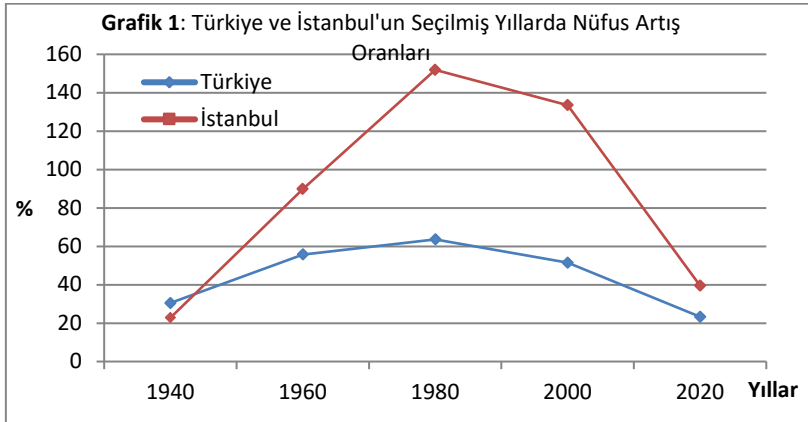
Türkiye'de, cumhuriyetle birlikte ülke nüfusunun belirlenmesi için genel nüfus sayımları gerçekleştirilmiştir. Bu sayımlar; ilki 1927, ikincisi 1935 yılı ve sonrasında ise her beş yılda bir olmak üzere 2000 yılına kadar düzenli olarak yapılmıştır. 2002 yılından itibaren Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) adı verilen bilgisayar destekli sisteme geçilmiş ve ülke nüfusu yıllık olarak belirlenmeye başlanmıştır. Türkiye ve İstanbul'un bu sayımlardan elde edilen nüfus verileri, ara sayımlar göz ardı edilerek 1940'tan itibaren yirmişer yıllık aralıklarla ele alınmıştır. Böylece Cansever ve Tanoğlu'nun 1940'lı yıllardaki çalışmalarının önemi, okur tarafından daha somut olarak görülebilecektir (Tablo 1, Grafik 1).

³ Daha geniş bilgi için bkz. https://www.ilem.org.tr/images/01_turgut_cansever-2012-kitapcik.pdf

Tablo 1: Türkiye ve İstanbul'un Seçilmiş Yıllarda Nüfusu ve Nüfus Artış Oranları

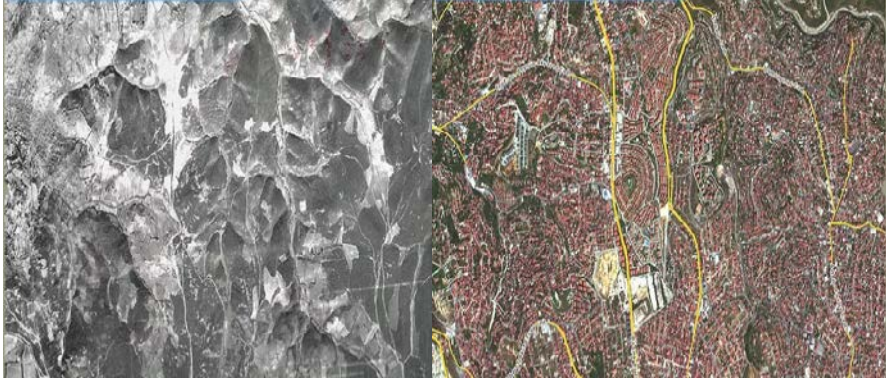
Yıllar	Türkiye		İstanbul	
1927	13.648.270	-	806.863	-
1940	17.820.950	%30,5	991.237	%22,8
1960	27.754.820	%55,7	1.882.092	%89,8
1980	44.736.957	%63,6	4.741.890	%151,9
2000	67.803.927	%51,5	11.076.840	%133,5
2020	83.614.362	%23,3	15.462.452	%39,5

Tablo 1'de de görüldüğü gibi İstanbul'da nüfus, 1940 yılında 1927' yılına göre % 22,8'lik bir artış oranına ulaşmıştır. Bu oran, aynı zaman diliminde Türkiye'nin %30,5'lik artış oranının altında gerçekleşen tek orandır. İstanbul'un sonraki artış oranları Türkiye artış oranının çok üzerinde gerçekleşecektir (Tablo 1, Grafik 1). Diğer yandan İstanbul'un 1960'ta yaklaşık %90, 1980'de %152 ve 2000'de %133,5'leri bulan nüfus artış oranlarının kentte meydana gelen doğumlarla çok az ilgisi vardır. Bu artışın temel nedeni, 1950'li yılların sonlarıyla başlayan, 1960'lı yıllarla belirginleşen, 1980'lerde ivme kazanan ve 2000'li yılların ilk yirmi yılına kadar azalma eğilimi göstermekle birlikte artmaya devam eden kırdan kente göçle ilgilidir. 1960'lı yıllardan itibaren hızla büyüyen İstanbul, zaman içinde dev bir yok ediciye dönüşmüştür. Temiz su havzaları, yeşil alanlar, doğal ve tarihi sit alanları, sel ve heyelan riski bulunan dere yatakları ve eğimli yamaçlar kaçak yerleşimciler tarafından işgal edilmiştir. Böylece fotoğraflarda görülen manzaralar ortaya çıkmıştır (Fotoğraf 7, 8, 9, 10).

Ülkemizde Cansever ve Tanoğlu'nun yaklaşımıyla önlenmesi muhtemel olan çarpık kentleşme ve gecekondulaşmanın ilk örnekleri 1947 yılı itibarıyla görülmeye başlamıştır. 1947'de İstanbul Zeytinburnu, 1948'de ise Ankara Altındağ'da yasal olmayan yollarla inşa edilen ilk gecekondu konutlar ortaya çıkmıştır. 1950'li yıllar, daha önce dile getirildiği üzere kırdan kente

göçün başladığı yıllardır. Buna paralel olarak İstanbul'da gecekondulaşma da artmaya başlamış; Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa ve Osmaniye (Bakırköy) hızla büyüyen gecekondu yerleşimleri durumuna gelmiştir. 1955 sonrasında ise Sağmalcılar (Bayrampaşa), Esenler, Güngören ve Kocasinan (Bağcılar) küçük ve düzensiz parsellerde gerçekleşen gecekondulaşmanın yeni merkezlerini oluşturmuşlardır. Menderes'in 1957 yılında İstanbul için uygulamaya koyduğu imar planı çerçevesinde Kâğıthane'de, evleri istimlak edilenleri yerleştirmek için, köy ihtiyar heyetiyle anlaşılan belediye, büyük arazileri 62,5 metrekarelik parsellere bölerek satışa çıkarmıştır. Bu uygulama, devam eden göçlerle birlikte Çağlayan'da Harmantepe, Çeliktepe, Gültepe bölgelerine yasa dışı yapılaşmayı beraberinde getirmiştir. Ayrıca yine bu süreçte evini yapacak olanlara bankalar kredi sağlamıştır. Kavacık (Beykoz)'ta ve Çengelköy (Üsküdar)'de araziler, Türkiye Kredili İnşaat Müessesesi adındaki devlet kuruluşu tarafından küçük parsellere bölünerek satılmıştır. Arsa alım satımı bazı spekülasyonlara neden olsa da sonuçta yeni ancak niteliksiz konutlar inşa edilmiştir (<http://bizinsanmiyiz.iksv.org> > konut_tr_opt), (Şekil 7, 8, 9, 10).

Şekil 7: 1946 ve 2014'te Çengelköy Sırtları (Kaynak: <https://onedio.com/haber/23eski-istanbul-uydu-fotografıyla...>)

1960'lı yıllar aynı zamanda ülkemizde ve büyük kentlerinde sanayileşme faaliyetlerinin ivme kazandığı, bunun bir sonucu olarak işçi ihtiyacının belirgin bir biçimde arttığı ve Türkiye kırsal nüfusunun adeta büyük kentlere akmaya başladığı yıllardır. 1927 genel nüfus sayımına göre kentlerde yaşayanların oranı, toplam nüfusun 1/4'ünden azdır ve yalnızca %24,2'dir. Bu oran, 7 sayım dönemi sonrasında %7,7'lik artış göstererek 1960 yılında %31,9'a yükselmiştir. 1965-2000 yılları arasındaki 7 sayım döneminde ise kırdan kente göç %33 artarak %64,9 olarak gerçekleşmiştir. Artış 2000'li yılların başında devam etmiş ve birçok Batı Avrupa ülkesini geride bırakarak 2020'de %93'e ulaşmıştır (TUİK, <https://data.tuik.gov.tr> > Bulten > Index). Bu artışta, 2012 yılında çıkarılan 6360 Numaralı Kanun ile on dört büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi yeni ilçenin kurulması da etkili olmuştur (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>).

1960'lı yıllar, Bilge Mimar'ın 1947 yılına ait hatıratında altını çizdiği ve Tanoğlu'nun çalışmalarıyla somutlaştırdığı gerçeğin bazı bilim insanlarınca önemsenmemesi, daha doğru bir anlatımla görülememesinin ağır sonuçlarının yavaş yavaş ortaya çıktığı yıllardır. Artık başta İstanbul olmak üzere Ankara ve İzmir gibi büyük kentler için nüfus artışının kontrol edilebilir olmaktan çıktığı, kamu arazileri ve yeşil alanların durdurulamaz bir biçimde işgal edildiği, alt ve üst yapı yetersizliklerinin çığ gibi büyüdüğü, milyonlarca gecekondunun kentleri çepçevre kuşattığı bir sürece girilmiştir. Öyle ki 2002 yılı itibarıyla Türkiye nüfusunun 1/4'ünü aşan kesimi gecekondularda yaşamaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye’de gecekondu sayısı ile nüfus arasındaki ilişki (Tarcan, 2018)

Yıllar	Gecekondu Sayısı	Gecekondulu Nüfus	Kentsel Nüfustaki Payı (%)
1955	50.000	250.000	14,7
1960	240.000	1.200.000	16,4
1965	430.000	2.150.000	22,9
1970	600.000	3.000.000	23,6
1980	1.150.000	5.750.000	26,1
1990	1.750.000	8.750.000	33,9
1995	2.000.000	10.000.000	35,0
2002	2.200.000	11.000.000	27,0

1960 ve 2000 yılları arasındaki dönemde, özellikle İstanbul'un gecekondu semtleri çok sayıda Yeşilçam filmine de konu edilmiş, kent, “mega köy” gibi yeni bir unvanla da anılır olmuştur. Zamanın tanıkları olan bu filmler, İstanbul’un içine sürüklendiği kaosa da ışık tutan dokümanlar niteliğindedir.

1965 sonrasında kentlerin nüfus artışıyla birlikte yaşadığı sorunlar, ülke yöneticileri tarafından da görülmüş ve önlem amaçlı yasal düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler, soruna çözüm üretmenin uzağında ve göstermelik sığ düzenlemeler olarak kalmıştır. Yapılan yasal düzenlemelerle belediye sayısı artırılmış, sınırları genişletilmiş ve tarım arazilerinin, küçük parsellere bölünerek tapulandırılması ve ayrı ayrı satılmasının sözü ona önüne geçilmiştir. Ancak belediye sınırlarının dışında küçük ölçekli arsa üretimi, hisseli tapular kullanılarak arazilerin parsellenmesi ve tek tapu üzerinden diğer hissedarlara satışı devam etmiştir. Hisseli tapularda, bir arazideki hissedarların kim olduğu ve hisse oranları tapu senedinde bellidir. Ancak hissedarların arazi üzerinde sahip oldukları pay, tapuya ayrı ayrı tescil edilmiş değildir. 1970’li yıllarda bir gecekondunun inşası için gerekli olan 200-300 metrekare civarındaki arsalar sözü edilen hisseli satışlarla üretilmiştir. Kentin yap-sat yöntemi ve gecekondu üretimiyle küçük parseller üzerinde yoğunlaşması ve kontrolsüz bir biçimde büyümesi devam ettirilmiştir” (<http://bizinsanmiyiz.iksv.org> > konut_tr_opt). Uygulanan yöntem gecekonduyu meta haline dönüştürmüştür. Öyle ki 1980’lerde

gecekondu bir barınma sorunu olmaktan çıkmış, çok karlı bir yatırım aracı ve kazanç kapısı halini almaya başlamıştır.

1980'ler aynı zamanda ilk kuşak gecekonduların yıkılarak hızla niteliksiz apartmanlara dönüştüğü yıllardır. Zira 1940'lı yılların sonlarıyla birlikte kentlerin büyümesinin bir sonucu olarak ilk kuşak gecekondu alanları kentin neredeyse merkezinde kalmış ve değerlendirilmiştir. Bu alanlardaki rant artışları 1990'ların başı itibarıyla katlanarak devam etmiştir. Gecekondu sahipleri de mevcut gecekonduya ek yapıp kiraya verme ya da yıkıp yerine gecekondu apartmanlar inşa ederek ranttan pay alma yarışına başlamıştır. Böylece gecekondu sayısı hızla artarken yeni emlak zenginleri ortaya çıkmıştır. Öyle ki bu aşamada 20-30 gecekondu olan mükellefler dahi vardır. Dünyanın ve Türkiye'nin en tehlikeli deprem hatları arasında olan Kuzey Anadolu Fay (KAF) hattının mücavir alanında bulunan İstanbul'un bazı semtleri, 1999 Marmara Depremi'nden önemli ölçüde etkilenmiş, can ve mal kayıpları yaşanmıştır. Yaşanan acıların henüz tazeliğini koruduğu ve benzeri acıların bir daha yaşanmaması için 2004 yılına çıkarılan bir yasayla TOKİ (Toplu Konut İdaresi), gecekondu dönüşüm projeleri geliştirme, inşaat uygulamaları ve finansman düzenlemeleri yapma gibi konularda tek yetkili kurum kılınmıştır. Ancak bundan sonra gecekondulaşmadan muzdarip olan İstanbul ve diğer büyük kentler için çirkin dikey büyüme ve kentsel dönüşüm çilesi başlamıştır.

Şekil 8: 1946 ve 2014'te Kandilli, (<https://onedio.com/haber/23-eski-istanbul-uydu-fotografiyla...>)

Diğer yandan 1999 Marmara Depremi'nin üzerinden oldukça uzun bir zaman geçmiş, Kuzey Anadolu Fayı (KAF)'nda ve mücavir diğer fay hatlarında enerji birikiminin muazzam boyutlara ulaştığı, bunun beklenen İstanbul Depremi'ne yol açacağı endişesi her kesimde önemli ölçüde duyulmaya başlanmıştır. Aynı zamanda yasal düzenlemelerin yön verdiği kentsel dönüşümde beklentilerin uzağında kalınmış ve istenilen düzeye ulaşılamamıştır. Yaşanan kentsel dönüşüm sıkıntılarına rağmen olması

muhtemel bir İstanbul Depremi'nde gecekonduların çökmesiyle on binlerce can kaybının olabileceği hesap edilmektedir.

Şekil 9: 1946 ve 2014'te Levent (Kaynak: <https://onedio.com/haber/23-eski-istanbul-uydu-fotografiyla...>).

Ülkemizde belirtilen dönemde gecekondulaşmanın yaygınlaşması ülke yönetimlerince çıkarılan imar afları ya da imar barışıyla doğrudan ilgili bir durumdur. “İmar affı, Türkiye’de gecekondulaşmanın ortaya çıkışıyla gündeme gelmiş bir kavramdır. Suçluların affı gibi imar affı da her seçim döneminde politikacılar tarafından istismar aracı olarak sürekli kullanılan bir kavram olmuştur. İmar affı, yasalara uygun olarak yapılmamış her türlü yapının afet risklerine hazırlık gibi kamu yararı gözetilerek kayıt altına alınması, bu yapıların süreç içinde dönüştürülmesi ve iyileştirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Tarcan’a göre ise imar affı; “meşru olmayan durumun meşru-

Şekil 10: 1946 ve 2014'te Ortaköy (Kaynak: <https://onedio.com/haber/23-eski-istanbul-uydu-fotografiyla...>)

laştırması, hukuka aykırı fiili durumun hukukileştirilmesidir” (2018). Burada devletin aslında yasalara aykırı olarak oluşmuş yapılaşmaları yasallaştırırken

kullandığı telkin daha önce zikredildiği gibi toplumsal yararlıdır. Ülkemizde ilki 1948 yılı olmak üzere 2015 yılına kadar 20 imar affı yasası çıkarılmıştır. 1948, 1949, 1953, 1959, 1966, 1983, 1984, 1986, 1987, 1988 yıllarında ilan edilen aflar, gecekondulaşma sorununu çözmekten daha çok yasal zemine kavuşturmaya yönelik çıkarılmıştır.

Disiplinlerarası İş Birliği Kültürüyle İlgili Bazı Kavramlar

Günümüzde disiplinler arası ortak çalışma; bilimsel ve toplumsal gelişmenin anahtarı konumundadır. Bu anahtar; daha önce zikredildiği gibi Batı'nın neredeyse yüz yıla yakın bir süredir yakaladığı, uyguladığı ve bunu yerleşik bir kültüre dönüştürdüğü, Doğu'nun ise unuttuğu yöntemin anahtarıdır. Gelişmiş ülkeler ya da Batı ile Türkiye arasındaki en önemli ve eksik faktör de budur. Batı'da durum böyle iken bizde, hatırlatma söz edildiği gibi tam tersi uygulamaları görmek de çok sıklıkla olasıdır. Örneğin ülkemizde disiplinlerin katı ve aşılabilir sınır çizgileri vardır. Bu nedenle ortak çalışma kültüründen uzak, benim disiplinim, benim alanım ve bu alanda ancak bu alanın mensupları yazabilir, konuşabilir biçimindeki küçümseyici yaklaşım ve bunun neden olduğu retçi eğilim hala geçerliliğini korumaktadır. Bu yaklaşım ne yazık ki hem bilimsel gelişmenin hem de sorun çözmeye odaklı ortak çalışma yaklaşımının önündeki en büyük engellerden biridir. Hatırlatma zikredilen durum olumsuz ve olmaması gereken bir durumdur. Olması gereken ise bu ve benzeri çalışmaların ya da doğal ve beşerî sorunların çözümünün disiplinlerarası ortak çalışma kültürü bağlamında ele alınarak gerçekleştirilmesidir. Burada Bilge Mimar Cansever ve Tamoğlu'nun yaklaşık 70-75 yıl önce uygulamaya çalıştığı disiplinler arası ortak çalışmayla ilgili bazı kavramların ele alınması yararlı olacaktır.

Kavramların ilki interdisipliner veya Türkçe ifadeyle disiplinlerarasılıktır. Roberta Frank (1988'den akt. Klein, 1996) interdisipliner teriminin kökenini ve yerini Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi içinde iki veya daha fazla uzmanlık alanını içeren araştırmalar için bir tür "bürokratik kısaltma" olarak kullanmıştır. Disiplinlerarasılık o zamandan beri çeşitli hareketler tarafından desteklenmiştir. Bunlardan biri, 1930 ve 1940'larda Batı'da kampanya yürüten Bilimin Birliği hareketiydi. İkinci yasa gibi "büyük ve basitleştirici kavramlar" arayışı termodinamik, kütle-enerji denkliği, kuantum mekaniği ve genel sistemler teorisi aynı zamanda disiplinlerarasılığı da desteklemiştir (Klein, 2000). Daha sonra konsept içinde disiplinlerarasılık kavramı reform, yenilik ve ilerlemeyi ifade etmeye başladı (Weingart & Stehr, 2000). 1972'de, kapsamlı uluslararası araştırmaların ardından bu tür araştırmaları teşvik etmeye çalışan ve yeni ufuklar açan İnterdisiplinerlik kitabı OECD tarafından yayımlandı. Bunu öğretim ve üniversite organizasyon yapılarında disiplinlerarasılığa yönelik birkaç çalışma ve konferans izledi. Geniş ölçüde benzer bir argümanı Rosamond'un (2006) disiplinlerarasılık çağrısında da görmek olasıdır. Rosamond küreselleşme çalışmalarıyla ilgili olarak; "Akademik konuşmalar ve üretimler büyük, içe dönük ve öz referanslı ilişkiler

nedeniyle günümüzde var olan akademik evren, doğuştan küreselleşmeyle başa çıkmaktan acizdir. Bu nedenle tartışılan konular ve çözümü aranan sorunlar bir disiplinin sınırlarını aşalı çok zaman olmuştur" biçiminde ifade etmiştir (Smith 1998: 517'den akt. Chettiparamb, 2007). Sorun ve çözüm odaklı interdisipliner yaklaşım multidisipliner ve transdisiplinerliğe giden yolu da açmıştır. Zira günümüz dünya sorunları çok yüzeyle, karmaşık ve kaotik sorunlardır. Bu ortamda doğa bilimleri ve beşerî bilimler sorunun her boyutunda birbiriyle sıkı ilişkileri olan çok katmanlı yüzeylelere sahiptir.

Kavramların ikincisi multidisiplinerliktir. "Multidisipliner yaklaşımda ayrı disiplinlere mensup uzmanların birbirlerinden bağımsız hedeflerle soruna yaklaşılar da bu sorunun çözümü için asgari düzeyde de olsa ortak bir anlayış içerisindedirler. İnterdisipliner yaklaşımda ise farklı disiplinlere mensup uzmanlar, birbirleriyle uyumlu ve ortak paydalar çerçevesinde ilerlemektedir. Bu yaklaşımda temel alınan ölçüt, disiplinlerin birbiri içerisinde gelişme olanağı bulması, bir disiplinin diğerinin çalışma alanlarını daraltmamasıdır (Schwarz, 1994'ten akt. Tarcan ve Bıçakçı; 2016)."

Üçüncü kavram da transdisiplinerliktir. Transdisiplinerlik, özünde disiplinlerin kesişmesiyle aynı kavram ya da durumun iki disiplin tarafından da açıklanabilir olduğu bir durumdur (Rosenfield, 1992'den akt. Tarcan, H. ve M. Y. Bıçakçı; 2016). "Etkili transdisipliner ekiplerde uzmanlar ve hizmet sunulanların standartlarını karşılayan çıktılara elde etmek büyük önem taşır. Özellikle transdisipliner yaklaşımda disiplinlerin kesişmesiyle birlikte aynı konunun birçok uzmanlık alanı tarafından açıklanabildiği durumlarda etkili bir biçimde ortak çalışmaya imkân veren bir birliktelik süreci en önemli konuyu oluşturmaktadır" (Schwarz, 1994'ten akt. Tarcan ve Bıçakçı; 2016).

"Transdisiplinerlik, bir veya birkaç disiplinin sınırını aşan sorunların çözümünde holistik bir yaklaşım ortaya koymak için araştırma stratejisi oluşturmayı hedefleyen bir kavramdır. Başka ifadelerle transdisipliner yaklaşım; farklı disiplinlerdeki uzmanların hepsinin bir sorun veya çözümlenmesi gereken bir durum karşısında ortak ve kesişen noktaların belirleyerek kendilerine uygun çözümleri ortaya koymalarıdır (Rosenfield, 1992'den akt. Tarcan ve Bıçakçı; 2016). Transdisipliner kavramı ilk olarak hızlı teknolojik devrimlerin yaşanmaya başladığı ve sorunların çok fazla çeşitlendiği 1970'li yıllarda İsviçreli Psikolog Jean Piaget tarafından kullanıldı. Sonrasında yıllarda ise özellikle Batılı ülkelerde kabul gördü ve yaygınlık kazandı (<https://tr.psichiatria.org/transdisiplinerlik/>). Günümüz dünya sorunlarının neden ve sonuçlarının ortaya konmasında ve çözümünde tek ya da birkaç disiplinin çaba sarf etmesinin yeterli olmadığı bu sorunların giderek büyümesiyle açık bir şekilde görülmüştür. Bu nedenle sorunların neden, sonuç ve çözümünde az veya çok katkı sağlayan tüm disiplinlerin, hatta bilimsel olmayan paydaşlar arasındaki bilgi alışverişinin gerekliliği günümüzde tüm çevrelerce kabul gören bir durumdur. Örneğin küresel ısınmanın baş aktörlerinden sera gazı salınımının nedenleri olarak endüstri,

ulaşım, ısınma, tarım ve özellikle büyükbaş hayvan yetiştiriciliği gibi beşerî faaliyetlerle birlikte yanardağ faaliyetleri ve bataklıklardaki çürüme gibi doğal süreçler sayılabilir. Burada sera gazı salınımının neden ve sonuçlarıyla ilgili olarak dışarıda bırakılacak hiçbir disiplin bulunmamaktadır. Zira sera gazı salınımı küresel ısınmayı tetiklemekte, küresel ısınma ise tüm dünyayı etkilemektedir. Bu nedenle coğrafyadan tıba, sosyolojiden matematiğe, kimyadan biyolojiye, etnolojiden kültürel araştırmalara her disiplin sorunun merkezindedir. Transdisiplinerlik de özünde disiplinler üstü bilgi birliğini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.

Zikredilen üç kavramın ışığında coğrafya; kentsel ve mekânsal planlama, toprak, tarım, turizm, hidroloji ve peyzaj mimarlığını içeren temel sosyal ve çevresel bilimler mekânın tükenirliğini önleme, sürdürülebilirliğini sağlama ve mekanın sosyal yanının analiziyle yakından ilgili disiplinler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda mekânsal analiz ve tasarım tabanlı araştırma yöntemleri ile ekolojik düşünce temelli çalışmalar günümüzde büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmalar artık; arazi ıslah çalışmalarından, tarıma; turizmden sanayiye, park ve bahçelerden büyük ölçekli kıyı ve bölge planlama projelerine kadar geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. Bu sayede hem ekoloji hem de ekolojik tasarımla ilgili ilkelerin kent olgusuyla birlikte sosyal koşullara nasıl entegre edilebileceğini gösteren örnek çalışmalar yürürlüğe konulabilmektedir. “Son zamanlarda, uygulamalı ekolojik araştırmalar yürütülürken, ekolojiyi metafor olarak kullanarak analiz ve tasarım yöntemleri geliştirmek, sosyo-mekânsal odaklanmadan uzaklaşma tehlikesini de aslında gündeme getirmektedir. Tehlike ancak işin merkezine sosyo-mekânsal kaygıyı yerleştirmek, tasarımın sosyal ve ekolojik sistemler arasında nasıl yeni ilişkiler kuracağı sorusuna yanıt vermek ve bunun aktif bir faktör haline nasıl getirilebileceğini anlamaya çalışmakla giderilebilir. Bu aynı zamanda, beşerî bilimler ve doğa bilimlerinin içerdği kavramları, analitik araçları, söylemleri, kaygıları bir araya getirecek interdisipliner, multidisipliner ve transdisipliner pratikler geliştirmek anlamına da gelmektedir” (Tanrıku, 2017; 2019).

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak bu çalışmada iki farklı bilim insanı tipi, bu bilim insanlarının geleceğe yönelik kestirimlerinde iki farklı yaklaşım ve buna bağlı olarak gelişen süreç bir hatırat özelinde işlenmiştir. Toplumun en aydın, daha çarpıcı bir ifadeyle en entelektüel kesimini oluşturan, yetiştirdikleri öğrencilerle geleceği inşa eden ve eserleriyle yol gösteren bilim insanlarının sorunların oluşmadan önceki yaklaşımları ortak çalışma kültürü bağlamında ele alınmıştır. Buradan hareketle bir kentin hatta bir ülkenin geleceğinin karar alıcıların uzak görüşlü olup olmamalarıyla nasıl biçimleneceği bir kez daha gözler önüne serilmiştir. İşlenen konunun sonuçları kabul edilenler ve reddedilenler bağlamında 1960'lı yıllardan başlayarak günümüze kadar süren bir sorunlar yumağını ortaya çıkarmıştır. Yakın geçmişin dile getirilen

sorunları, günümüzün kentsel dönüşüm, betonlaşma, trafik sorunu ve çevre kirliliği gibi aşılması güç sorunlarına evrilmiştir ve tazeliğini korumaktadır. Eğer Bilge Mimar Cansever'in önderliğinde ve Tanoğlu'nun katkılarıyla biçimlenen ortak çalışma kültürü ve yaklaşımı 1947'lerde kabul görse ve uygulamaya konulsa idi İstanbul'un 1970'li yıllarla belirgin biçimde maruz kalacağı ve günümüze ulaşan aşırı nüfuslanma, kamu arazilerinin işgali, gecekondulaşma, özendirici ve gereksiz imar afları, alt ve üst yapı yetersizliği, tarihi ve kültürel değerlerin yok edilmesi, su kaynaklarının ve yeşil alanların tahribi, arsa spekülasyonları, kentsel dönüşüm ile bu yolda ortaya çıkan her türlü mağduriyet ve benzeri sorunlar büyük ölçüde önlenebilirdi. Sözü edilenler yapılmamıştır ancak hatıratta Cansever ve Tanoğlu'nun öngörülerini küçümseyen akademi üyelerinin "Boş ver sen onları kardeşim. İstanbul'a yol açmak lazım, yol açmak lazım" teklifi veya istekleri de süreç içinde yeterince gerçekleştirilememiştir.

Ülkemiz ve kalkınmakta olan ülkeler, günümüzde yaşamın maddi standartlarını yükseltmek için büyük ölçekli alt ve üstyapı ağlarını hızla planlayıp uygulamaya koymaktadırlar. Bu nedenle gelecekteki alt ve üstyapıların; çok işlevli, doğal sistemlere ve iklim değişikliğine duyarlı, hızla artan kentsel nüfusun gereksinmelerini karşılayabilecek yeterlilikte olmalarını garanti edecek ve 100-150 yıllık öngörülerle planlaması ve hayata geçirilmesi kritik bir öneme sahiptir. Zira günümüzde ve birkaç on yıl içinde katlanarak büyüyen, geçirdikleri değişimlerle birlikte sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada zorluklarla karşılaşan kentlerin sayısı dünyada ve ülkemizde hızlı bir biçimde artmaktadır. Yaşanan değişimin en çarpıcı göstergesi ise gelişmekte olan ülkelerde 2000 yılındaki kentsel nüfus yalnızca 2 milyar iken bunun 2050'ye kadar 5,5 milyarı geçecek olmasıdır (<http://www.millenniumassessment.org>). Diğer yandan ülkemizde 1960'lı yıllardan sonra gerçekleşen hızlı ve çarpık kentleşme ile bunu çözmek için günümüzde yaşanan kentsel dönüşüm sıkıntıları ortadadır. Burada anlatılanlar ve verilen örnekler, yaşanan sorunların çözümünden önce oluşumunu engellenmenin gerekliliğini göstermektedir. Sorunlar çok boyutlu ve kaotiktir. Bu sorunların oluşumunu önlemenin yegâne yolu ise Cansever ve Tanoğlu'nun yetmiş yıl önce İstanbul özelinde ortaya koydukları ortak çalışma kültürü ve bilimsel verilere dayalı yüksek isabetli öngörülerdir. Diğer bir ifadeyle ve buraya kadar anlatılanlar; hem her nasılsa oluşmuş sorunların çözümü ve hem de yeni sorunların oluşmaması için her disiplinin katkısının önemli olduğuyla ilgilidir. Dünyada ve ülkemizde dile getirilen katkının sağlanabilmesi için ortak çalışma kültürünün oluşturulması; interdisipliner, multidisipliner ve günümüzün geçerli yaklaşımı olan transdisipliner çalışmaların yaygınlaştırılması her hâlükârda zorunludur.

Cansever'in hatıratı ve İstanbul örneğinde olduğu gibi yakın geçmişin kötü uygulamaları, günümüzün mekânını değiştirirken ve geleceğin mekânını kurarken yaşanan kaygı, mekânsal analizi bir zorunluluk olarak ortaya

koymaktadır. Mekâna yönelik yapılacak çalışmalar, geleceğe ait iyi hesaplanmış çıkarımlara yer vermelidir ve bu öngörülerde mekânsal özellikler açıkça belirtilmelidir. Burada özellikle disiplinler arası iş birliği küçük büyük, kırsal veya kentsel her projede uygulanmalı ve Türk bilimi adına bir ortak çalışma kültürü oluşturulmalıdır. Kültürün oluşturulmasında literatüre en son giren ve disiplinler arasındaki keskin hatları ortadan kaldıran transdisipliner yaklaşımlar yaygın olarak kullanılmalıdır. Zira ülkemizde disiplinler arasındaki keskin sınır, hatıratın temel sorunudur. Bu sorun neredeyse bir yüzyıl sonra hala ülkemiz için en önemli sorun olmaya devam etmektedir. Bunu aşabilmek için gerekirse her disiplinin öğretim kademelerine ortak çalışma kültürü ve çok disiplinli yaklaşımlarla ilgili dersler konulmalıdır. Hatırat bu anlamda önemli bir görevi de yerine getirmiştir/getirmektedir. Zira bir bilim insanı bildiği ölçüde mütevazı, bilmediğini kabul etmediği ölçüde ise kibirli, ön yargılı ve redde eğilimlidir. Özünde kibir, yalnızca bilim insanı için değil her kesim için sorunlu bir durumdur. Yaşananlar bağlamında sorunun etki alanı, bir kentin geleceği olabildiği gibi ülkenin de geleceği olabilir. Bu nedenle bilim insanları ve yöneticiler çağdaş, ortak çalışma kültürünü benimsemiş, alçak gönüllü, ülkesi ve tüm dünya için kaygılı, üretken, basiret ve erdem sahibi olmalıdır. Son olarak hatırat da görüldüğü gibi mekâna yönelik yapılacak iyileştirme, dönüştürme ve planlama gibi her türlü çalışmanın eksiksiz bir biçimde başarılı olması için coğrafya ve coğrafyacıların katkısı zorunludur.

Kaynakça

- Akova, İ. (2019). Ord. Prof. Ali Tanoğlu'nun enerji kaynakları kitabı ve coğrafya bölümlerinde enerji Konulu çalışmalar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17 (34), s.631-653.
- Ayvazoğlu, B. (2016). *Dünyayı güzelleştirmek-Turgut Cansever'le konuşmalar*. TİMAŞ.
- Cansever, T. (2012). *Ahiretin sorumluluğunu taşımak ve dünyayı güzelleştirmek üzerine, Turgut Cansever 1920-2009*. (Katkıda Bulunanlar: İlmi Etüdler Derneği, Teknik Elemanlar Derneği, 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü ve Üsküdar Belediyesi'nin işbirliği ile düzenlenen *Turgut Cansever'de Şehir ve Mimari* isimli toplantı münasebetiyle ve Yunus Çolak, Furkan Selçuk Ertargin, Fatih Kafalı, Akif Kuruçay, Lütfi Sunar, Murat Şentürk, Ömer Yıldız). İstanbul.
- Chettiparamb, A. (2007). Interdisciplinarity: a literature review. University of Southampton.
- Creswell, J.W. (2006). Understanding mixed methods research, (Chapter 1). Erişim adresi: http://www.sagepub.com/upm-data/10981_Chapter_1.pdf
- Düzenli, H. İ. (2009). Turgut Cansever (1920-2009), *İSAM*, S. 22, s. 160-181.

- Fırıncioğulları, S. (2016). Sosyal Bilimler ve Hermeneutik üzerine kısa bir değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi*, S. 33, s. 37-48.
- İlçe, A. (2020). Multidisipliner (Çokdisiplinli), interdisipliner (Disiplinlerarası), Transdisipliner (Çokdisiplinli: Hangisi? *YÖK Dergisi*, S 15, s. 36-39.
- Klein, J. T. (1996). *Crossing boundaries: knowledge, disciplinarity and interdisciplinarity*. London: University Press of Virginia.
- Klein, J. T. (2000). A conceptual vocabulary of interdisciplinary science. In Weingart, P. and Stehr, N. (eds) *Practising Interdisciplinarity*. London: University of Toronto Press, pp.3-24.
- Rosamond, B. (2006). Disciplinarity and the political economy of transformation: The epistemological politics of globalisation studies. *Review of International Political Economy*. 13 (3), s. 516-532.
- Sertkaya Doğan, Ö. (2020). Nüfus coğrafyası çalışmalarıyla Ord. Prof. Ali Tanoğlu. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17 (34), s. 655-675.
- Tanoğlu, A. (1964). Coğrafya nedir? *İstanbul Üniversitesi. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, S. 14, s. 3-14.
- Tanrıkulu, M. (2019). Türkiye'de sosyo-mekansal analizler ve harita. *Türkiye Coğrafyası Araştırmaları, Prof. Dr. Mesut Elibüyük'e Armağan*, PEGEM Akademi Yayınları, s, 321-349. Ankara.
- Tanrıkulu, M. (2019). *Coğrafya ve kültür*. PEGEM Akademi, Ankara.
- Tarcan, H., M. Y. Bıçakçı. (2016). Sağlık bilimlerinde transdisipliner yaklaşım içerisinde çocuk gelişimcinin rolü, II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım, H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt:3, Ek:1, s. 157-168, Ankara.
- Tarcan, B. (2018). 1948'den bugüne imar afları. *Mimarlık Dergi*, S. 403. s. 19-26.
- Tümertekin, E. (1980). Türkiye beşerî coğrafyasında Ord. Prof. Ali Tanoğlu'nun yeri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, No. 23, s. 97-110.
- T.C. Resmi Gazete, (1960). 10641 Sayılı, 28.10.1960 Tarihli.
- Yiğit, A. ve Tunçel, H. (2017). 100. yılında Türkiye'de coğrafyacılar, Türkiye Coğrafyacı Biyografileri (1915-2015). Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, S. 8. İstanbul. <https://www.tck.org.tr/>
- Weingart, P. & Stehr, N. (2000). (eds) *Practising interdisciplinarity*. London: University of Toronto Press.

İnternet kaynakları

<https://stringfixer.com/tr/Transdisciplinarity> (Erişim: 10.01.2022).

<https://onedio.com/haber/23-eski-istanbul-uydu-fotografiyla-zamaninda-dedeniz-almadigi-icin-kahrolacaginiz-arsalar-558350> (Erişim: 10.01.2022).

http://www.mimarhane.org/turk_tarih_kurumu/ (Erişim: 10.01.2022).

http://bizinsanmiyiz.iksv.org/wp-content/uploads/2017/11/konut_tr_opt.pdf (Erişim: 19.02.2022).

<https://tr.psichiatria.org/transdisiplinerlik/> (Erişim: 19.02.2022).

<http://www.millenniumassessment.org> (Erişim: 19.02.2022).

https://www.bisav.org.tr/Bulten/13/231/tam_ulusal_sempozyum___vefa_semti_dunu_bugunu_yarini_ (Erişim: 11.01.2022).

<https://www.youtube.com/watch?v=6LLPU0o3IsE> ve ekli videolar (Erişim: 11.01.2022).

https://www.ilem.org.tr/images/01_turgut_cansever-2012-kitapcik.pdf (Erişim: 11.01.2022).

<https://data.tuik.gov.tr> > Bulten > Index (Erişim: 11.08.2022).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf> (Erişim: 11.11.2022).

Atıf için:

Tanrıkulu, M. (2022). Turgut Cansever'in hatıratında disiplinlerarası iş birliği kültürü, coğrafya, Ali Tanoğlu ve İstanbul'a Dair. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 265-288. doi: 10.54558/jiss.1147738

Etik Beyanı: Yazar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.